

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד

שעור מורה מוריניו הרב יהודה גנס שליט"א שבת בחוקתי תשע"ו:

נדר ושבועה מה חמור ממה

- א. בספר החינוך¹ כתב לבאר מדוע המתפייס בשבועה פטור ובנדריים חייב [דהיינו שאדם שנדר ואסר עצמו מחפץ, וחבירו אומר על חפץ אחר זה כזה הרי גם הוא נאסר וכדו', ואילו בשבועה לא יאסר חבירו עד שיוציא האיסור מפיו, וכתב בדרך אחת שמכיון שהנדר חמור מן השבועה [שהרי דימו אותו לחיי המלך²] החמירו בו להיות נתפש במהרה מן הנשבע.
- ב. וכדבריו שהנדר חמור מן השבועה מצינו בדברי הרמב"ן³ ושאר חכמי האמת⁴, [וברמב"ן כתב שזהו הטעם שנדר חל לבטל את המצוה והנדר לא], וכן הביאו שכן מפורש בדברי הזהר [בספר רעיא מהימנא].
- ג. אמנם הדברי צ"ע שמדברי הש"ס בכמה מקומות נראה לכאור' להיפך, וכאשר העיר כבר בזה הנצי"ב, עייש"ה. [ראשית מה שהביא הנצי"ב⁵ מדברי הגמ' בנדריים כ"ח שלבית שמאי נודרים לאנסים ואין נשבעים להם. עוד יל"ע מדברי הגמ' בגיטין⁶ שנמנעו להשביע אלמנה על הכתובה מחמת חומר עונש השבועה ותיקנו שתהא נודרת ליתומים וכו', הרי שעונש הנדר קל מעונש השבועה. ועוד יל"ע מדברי הגמ' בריש פרק שלישי בנדריים שאף שיותר להתיר נדר, מ"מ יש הסוברים ששבועה אין להתירה, עייש"ה].
- ד. ושמה יש לבאר קצת דהנה הנשבע לשקר או העובר על השבועה הרי הוא מחלל שם שמים [ששיקר בשמו יתברך, שכל שבועה אף בלא שם מהותה היא אימות הדבר בשמו הגדול, וכאשר ביאר החינוך בפרשת יתרו], ואין עונש כעונש המחלל שם שמים, ומצד זה בודאי ששבועה חמורה מנדר. אולם הראשונים דיברו מצד האיסור שחל ע"י הנדר והשבועה, ונקטו שהאיסור והפגם שהוא פוגם כשעובר על הנדר חמור מהאיסור והפגם שפוגם ע"י שעובר ח"ו על השבועה, ועדיין צ"ע.

בדין הנשבע לקיים את המצוה

- א. כתב השלחן ערוך בתחילת הלכות נדרים⁷ וז"ל: "אל תהי רגיל בנדריים כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא ונקרא חוטא... אם ירא שיתקפו יצרו ויעבור על איזו מצוה... מצוה לישבע ולנדר כדי לזרז עצמו".
- ומקור דברי השלחן ערוך הוא מדברי הגמ' בתחילת מסכת נדרים שאמרו שם: "מנין שנשבעין לקיים את המצוות שנאמר נשבעתי ואקיימה... והלא מושבע ועומד מהר סיני, אלא הא קמ"ל דשרי לאיניש לזרוזי נפשיה".
- ב. אמנם כבר תמהו האחרונים⁸, שמאחר שלא חלה שבועה לקיים את המצוה, כיון שהאדם מושבע ועומד מהר סיני, א"כ איזה זירוז יש בשבועתו, אחר שלכאור' אינה שבועה כלל.

¹ בפרשת יתרו מצוה ל'.

² כוונתו לדברי הספרי בפרשה שהנשבע ה"ה כנשבע במלך עצמו והנודר כנודר בחיי המלך.

³ בפרשה פרק ל"ג ובחי' הש"ס שבועות כ"ט.

⁴ ספר מערכת הא-לוקות פרק י' של"ה בהקדמתו, רבינו בחיי וריקאנטי בפרשתינו.

⁵ בעמק הנצי"ב על הספרי בפרשה.

⁶ ל"ה.

⁷ יו"ד סימן ר"ג סעיף א' וסעיף ו'.

⁸ קצת החושן ע"ו ג'.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

- ג. ואמנם דעת בעל המאור⁹ והר"ן¹⁰ שאין חובת קרבן שבועת ביטוי לעובר על שבועה שכזו, אולם השבועה חלה לענין איסור כל יחל, [והעובר במזיד לוקה], ולדבריו מתבארים הדברים כפשוטם, אולם דעת הרמב"ן¹¹ שאין השבועה חלה כלל, ולדבריו חזרה השאלה למקומה איזה זירוז יש כאן, וכנ"ל.
- ד. ובקצות החושן כתב דעל כרחק גם להרמב"ן יש איסור בעובר על שבועה שכזו, אלא דאיסור "בל יחל" אין.
- ה. ובספר אפיקי ים¹² תמה על דברי הקצה"ח דאם אין איסור "בל יחל" מאין לנו איסור, ועוד תמה שהתוס' והרא"ש פירשו שעיקר החידוש במה שמותר לאדם לזרוז עצמו הוא שאין כאן משום הזכרת ש"ש לבטלה, ואם נאמר שחלה שבועה מדוע שיהיה איסור הוצאת ש"ש לבטלה.
- ו. ובשם הגר"ש רוזובסקי זצ"ל כתבו שמהפסוק "נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך" למדנו שמדברי קבלה יש איסור בעובר על שבועה שכזו, וזהו הזירוז שמזרוז האדם את עצמו, שמחוייב לקיים את השבועה בחיוב שמדברי קבלה.
- אולם לכאור' פשטות דברי הגמ' הם שמהפסוק למדנו שמותר לאדם לזרוז את עצמו, ולא שעיקר החיוב השבועה לקיים את השבועה נלמד משם, וצ"ע.
- ז. ובקהילות יעקב¹³ כתב לבאר בזה, דהנה מה שצריך האדם לזרוז את עצמו הוא מחמת כל מיני הוראות היתר שיש לאדם שבאופן כזה ואחר איננו מחוייב בדבר, ומעתה לאחר שנשבע יצטרך לקיים ממה נפשך, שאם מחוייב מחמת המצוה הרי המצוה מחייבתו, ואם לא שוב לא נשבע לקיים את המצוה והשבועה מחייבתו.
- ח. ולכאור' אפשר לבאר את הדברים בפשטות דהנה מצינו שבועה גם לגויים וכשבועת אבימלך וכדו', ולכאורה צ"ב הלא אין מכלל ז' מצוות בן נח לקיים את השבועה, וא"כ מה ענין שבועה לבן נח, ונראה שביאור הדברים הוא מה שאמרו חז"ל שהנשבע הרי הוא כנשבע במלך עצמו, ומלבד הסודות שרמזו בזה חז"ל¹⁴ נראה לכאור' שפשוטם של דברים הוא מה שכתב החינוך שכל ענינה של השבועה הוא לאמת את הדבר שכשם שה' אמת כן הדבר אמת, ולכן העובר על השבועה הרי הוא מחלל שם שמים.
- ומעתה אף שגוי לא הוזהר על השבועה מ"מ השכל מחייב שאסור לכל בריה לחלל שם שמים ולפגוע בכבודו ית' וית'.
- ונראה א"כ שמתעם זה אף כנשבע על המצוה, שאף אם אינו בחובת קרבן שבועת ביטוי ובאיסור כל יחל. מ"מ אם עבר על שבועתו מלבד ביטול המצוה שעשה חילל שם שמים, וזהו הזירוז שמזרוז האדם את עצמו שלא לעבור על השבועה בביטול המצוה, שא"כ נמצא שחילל ש"ש, שהוא מן העבירות החמורות¹⁵.

⁹ שבועות י"ב: [בדפי הר"ן].

¹⁰ נדרים שם.

¹¹ שבועות שם, ובפירושו על התורה בתחילת הפרשה.

¹² חלק א' סימן ל"ו.

¹³ בס' שערי תבונה, והובאו הדברים גם בקהילות יעקב נדרים סימן י'.

¹⁴ עיין ברמב"ן בפירוש התורה וברבינו בחי' ובריקאנטי ושאר הראשונים מש"כ בביאור הדבר.

¹⁵ והנה ז"ל הרמב"ן בשבועות לגבי נשבע לקיים את המצוה "אלא זריז ונשכר הוי דקא אחיל שם שמים עליה דמלתא", ומשמע לכאור' כמ"ש.